Náučný chodník Od mlyna k mlynu

Kraj:	Trnavský
Okresy:	Galanta a Dunajská Streda
Geomorfologická jednotka:	Podunajská rovina
Geologická jednotka:	neogénna panva
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Tomášikovo a pešo k západu poľnými cestami 2,7 km
Východisko:	Tomášikovo, vodný mlyn
Trasa:	Tomášikovo, vodný mlyn – plavba po Malom Dunaji – Jahodná, Alba Regia (vodný mlyn, kemp a reštaurácia)
Dĺžka:	10 km
Čas prechodu:	doba plavby na motorových pltiach 1,5 h
Počet zastávok:	8
Náročnosť:	nenáročná plavba

Zameranie chodníka: prírodovedné, historické

Typ chodníka: so sprievodcom, líniový, jednosmerný, vodný (plavba motorovými plťami), letný

Nadväznosť na turistickú značku: nie je

Rok otvorenia: 2016

Kontakt: Malodunajské splavy OZ, Alba Regia 978/9, 930 21 Jahodná, tel. 0948 625 577, e-mail – rezervacie@odmlynakmlynu.sk

Textový sprievodca: leták Náučný chodník Od mlyna k mlynu; na stránke náučného chodníka sú voľne dostupné texty a ilustrácie k zastávkam > .PDF

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Poznámky: (1) Plavbu je nutné dohodnúť vopred (v teréne nik nie je) – kontakty pozri vyššie. (2) Odjazdy motorových pltí 9 – 18 h; jedna plť – min. 8, max. 12 osôb. (3) Informačné panely sú v teréne len dva, a to na začiatku a v závere náučného chodníka. Ostatné zastávky sú označené iba tabuľkou s číslom, pričom informácie sú v textovom sprievodcovi, ktorý dostanú účastníci plavby.

Upozornenie: Od júna 2023 je vodný mlyn na Malom Dunaji v Tomášikove pre generálnu rekonštrukciu neprístupný (demontovaný)!

Využiteľnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre menšie žiacke skupiny vzhľadom na kapacitu pltí (viac v poznámkach vyššie).

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Tomášikovo. Obec južne od Galanty na Podunajskej rovine medzi Starou Čiernou vodou a Malým Dunajom. Najstaršia písomná správa pochádza z roku 1590. Obec patrila do šintavského panstva, ktorého prvými zemepánmi boli Thurzovci a po nich Esterházyovci. V centre obce na okraji sa v prírodnokrajinárskom parku z 19. storočia nachádza kaštieľ s hospodárskymi budovami, vybudovaný Esterházyovcami v 16. storočí. Súčasný barokový objekt bol postavený na základoch pôvodného okolo roku 1762 podľa projektov architektov Józsefa (aj Jana Josefa či Johanna Josefa) Thaherra a Jakaba Fellnera. Slúžil ako prvý štátny sirotinec, zriadený Máriou Teréziou, polepšovňa pre šľachtických potomkov, pri ktorej zriadili v 70. rokoch 18. storočia súkennú manufaktúru, väznica či poľovnícke sídlo. V 19. storočí sa stal kaštieľ centrom administratívy miestneho panstva, ktoré tu malo rozsiahle ovčíny a žrebčíny s chovom anglických plnokrvníkov. V 20. storočí časť parku prebudovali na športoviská, v kaštieli sídli špeciálna internátna škola s vyučovacím jazykom maďarským. Okrem komplexu chátrajúceho kaštieľa s obcou revitalizovaným kaštieľskym parkom a rímskokatolíckeho kostola Najsvätejšej trojice (1710) je kultúrnou pamiatkou – svedkom miestneho ľudového staviteľstva – zachovaný pôvodný drevený **kolový vodný mlyn** na brehu Malého Dunaja asi 2 km západne od obce. Je jedným z mála zachovaných pôvodných vodných mlynov na Slovensku so spodným náhonom, ďalšie na Malom Dunaji sú v Jelke, Jahodnej (viac v hesle nižšie) a Kolárove (> Náučný chodník Lodný mlyn a jeho okolie) a na Klátovskom ramene Malého Dunaja v Dunajskom Klátove. Mlyn postavil mlynár János Maticza v roku 1893. Väčšia oprava a modernizácia mlyna sa uskutočnila v roku 1940. Mlelo sa v ňom až do roku 1960. V roku 1982 bol mlyn obnovený a upravený s pôvodným interiérom a mlynárskym náradím. Verejnosti je prístupný ako expozícia Vlastivedného múzea v Galante v sezónnych otváracích hodinách.

Jahodná. Obec severovýchodne od Dunajskej Stredy v poľnohospodárskej krajine v strede Podunajskej roviny po oboch stranách Malého Dunaja. Prvá písomná zmienka pochádza z roku 1539. V jej chotári sa nachádzajú rekreačné osady Majer Biffar a Alba Regia s početnými chatami. Pamiatkami sú barokový rímskokatolícky kostol sv. Petra a Pavla z roku 1750, viackrát prestavaný, a

pri brehu Malého Dunaja v časti Alba Regia zachovaný drevený **kolový vodný mlyn**. Mlyn dal koncom 19. storočia postaviť Boldizsár Renczés. Po požiari v roku 1920 ho odkúpil panský lesník Štefan Nagy, ktorý ho prerobil v roku 1931 na vodnú pílu. Pomocou rezných zariadení vyrábal v mlyne elektrickú energiu, ktorá nielen urýchlila pílenie, ale aj umožnila osvetlenie verejných budov v obci. Po jeho smrti sa mlyn dostal do správy Žitnoostrovného múzea v Dunajskej Strede, neskôr sa stali vlastníkom Západoslovenské energetické závody. Neprístupný.

Chránený areál Tomášikovský park. Chránené územie na východnom okraji intravilánu Tomášikova v Podunajskej rovine vyhlásené v zázemí Esterházyovského kaštieľa v roku 1983 na ochranu rozľahlého historického parku, najväčšieho a najvýznamnejšieho v okrese Galanta, s vyše dvadsiatimi druhmi cudzokrajných drevín. Na východe ho ohraničuje zákruta toku Starej Čiernej vody.

Prírodná pamiatka Tomášikovský presyp. Drobné chránené územie západne od Tomášikova v Podunajskej rovine v blízkosti Malého Dunaja vyhlásené v roku 1973 na ochranu pieskového presypu, významného z dôvodu zachovania typických spoločenstiev piesko- a suchomilných druhov rastlín a živočíchov na jeho okrajoch. Ostrov vápnitého naviateho piesku, jeden z viacerých v širokom okolí, je uložený na hlinitých riečnych akumuláciách a jeho zvlnený, mierne vyvýšený terén zvyšuje biodiverzitu v rovinnej monotónnej, intenzívne poľnohospodársky využívanej krajine. (Obdobou je blízka **prírodná pamiatka Mostovské presypy**.)

Národná prírodná rezervácia Klátovské rameno. Chránené územie v strednej časti Žitného ostrova v Podunajskej rovine vyhlásené v roku 1993 medzi obcami Potônske Lúky a Topoľníky (vzdušná vzdialenosť vyše 18 km) pozdĺž pravostranného prítoku (kedysi ramena) Malého Dunaja. Predmetom ochrany je geomorfologicky, biologicky a krajinársky mimoriadne cenný priestor so zachovalými spoločenstvami vodnej vegetácie a komplexmi typických lužných lesov s výskytom vzácnych a chránených druhov rastlín a živočíchov. Rameno je charakteristické početnými zákrutami a meandrami, typickými pre vodné toky v rovinnom tektonicky poklesávajúcom území, lemovanými zvyškami lužného lesa a veľmi čistou (priehľadnou), miestami stojatou vodou rozličnej hĺbky a šírky v dôsledku rôzneho stupňa zazemnenia. Predstavuje vzácnu zónu ticha uprostred poľnohospodárskej krajiny Podunajskej nížiny. Rezervácia sa takmer úplne prekrýva s rovnomenným územím európskeho významu (je súčasťou sústavy Natura 2000).

Malý Dunaj. Ľavostranné rameno Dunaja s dĺžkou 128 km, odbočujúce z hlavného toku poniže Zimného prístavu pri Slovnafte v Bratislave-Ružinove a ústiace do Váhu severovýchodne od Kolárova. Sčasti úzko lemovaný lesnou či stromovou vegetáciou preteká mnohými voľnými meandrami v centrálnej časti tektonicky poklesávajúcej Podunajskej roviny nížinnou mierne zvlnenou poľnohospodárskou (poľnou a lúčnou) krajinou. Spolu s Dunajom a Váhom vytvára najrozsiahlejší riečny ostrov v Európe, **Žitný ostrov**, s dĺžkou 84 km a šírkou až 26 km, ktorý je jednou z najväčších zásobární pitnej vody v strednej Európe. Úpravami boli od neho oddelené viaceré jeho ramená a skrátené meandre, jeho vodou sú napájané kanály. Väčšími prítokmi sú: Šúrsky kanál, Biela voda, Čierna voda a Klátovské rameno. Priemerný prietok pri Trsticiach asi 20 km nad ústím je necelých 30 m^3/s. Krajina Malého Dunaja predstavuje z prírodovedného hľadiska jedinečné územie – lokálne zvyšky lužných lesov obývajú líšky, srnce, jelene, vydra riečna, ondatra pižmová, skokany (rapotavý a zelený), labuť veľká, volavka popolavá, bocian biely, kačica divá, lyska čierna, brehy rieky lemuje chránený kosatec žltý, rozsiahle porasty trsti obyčajnej, pálky veľkej a vysokých ostríc, v pomaly tečúcich častiach toku sa vyskytuje vzácna leknica žltá. Biotopy Malého Dunaja sú chránené ako územie európskeho významu Malý Dunaj (súčasť sústavy Natura 2000). Charakter krajiny dotvárajú miestami na brehoch rieky zachované hlavové vŕby – v dôsledku ich dlhoročného orezávania v zimnom období je ich kmeň v hornej časti rozšírený s početnými konármi –, štyri vodné mlyny (verejnosti prístupné), malé vodné elektrárne. Územie je pre svoj prírodný charakter a mierny spád toku veľmi atraktívny pre rekreáciu (vodná turistika, cykloturistika, rybárčenie).

Podunajská rovina. Rozsiahly geomorfologický celok na juhozápade Slovenska pozdĺž Dunaja medzi Bratislavou, Patincami, Novými Zámkami, Sereďou, Sencom a Pezinkom zaberajúci nivu Dunaja a jeho prítokov s časťou ich terás. Na krátkom úseku na severozápade susedí s Malými Karpatmi, inde len s Podunajskou pahorkatinou. Za Dunajom, ktorý tvorí slov.-maď. štátnu hranicu, rovina zväčša pokračuje s výnimkou dvíhajúcej sa pahorkatiny východne od ústia Mošonského Dunaja (južne od Čičova). Toto rovinné územie s lokálnymi plytkými depresiami či drobnými nevysokými terénnymi vlnami v nadmorských výškach 106 – 164 m budujú holocénne nivné alebo pleistocénne terasové riečne naplaveniny (hlinité, ílovité, piesčité a štrkovité sedimenty) miestami prikryté ostrovčekmi viatych pieskov (napr. Senec, Sereď, Vozokany, Veľké Kosihy) či spraší (napr. Hurbanovo). Juhozápadná polovica Podunajskej roviny medzi Dunajom, Malým Dunajom a dolným tokom Váhu predstavuje **Žitný ostrov**, ktorý je mohutným starým agradačným valom Dunaja. Z jeho centrálnej, najvyššej, časti sa kedysi Dunaj skĺzol do susedného nižšie položeného územia a tá – ako najsuchšia v zamočiarenom okolí – bola využitá pre osídlenie a dopravné línie. Po svojom presune Dunaj pokračoval v tvorbe nového agradačného valu, ktorý je osou svojrázneho územia so sústavou dunajských riečnych ramien a akumulačných depresií medzi nimi. Pre tvarovú i vývojovú podobnosť s normálnymi riečnymi deltami sa táto podunajská oblasť nazýva **vnútrozemskou deltou**. Vyvinula sa ešte pred zásahmi človeka do prirodzeného hydrologického režimu Dunaja pod miestom jeho prerezania sa cez Karpaty a jeho vstupom do tektonicky poklesávajúcej severozápadnej časti Malej dunajskej kotliny, v ktorej rieka pre spomalenie svojho toku sedimentovala veľké množstvo štrkov a štrkopieskov prinášaných najmä počas povodní zo svojho horného toku. Akumulácia dunajských štrkopieskov v oblasti tejto „delty“ dosahuje hrúbku od niekoľkých m pri Bratislave až do cca 600 m v gabčíkovskej depresii a tvorí obrovskú prírodnú zásobáreň pitnej vody, žiaľ, ohrozovanú v dôsledku priepustnosti sedimentov kontamináciou nebezpečných látok z priemyslu a poľnohospodárstva. Podnebie je teplé a suché, zrážky dosahujú 500 – 600 mm za rok, z pôdnych typov najhojnejšie sú fluvizeme, čiernice a černozeme, v území tečie Dunaj, Malý Dunaj, Čierna voda, Dudváh, dolné toky Váhu, Nitry a Žitavy. Prirodzené hydrogeografické pomery boli od polovice 19. storočie človekom silno ovplyvňované za účelom maximalizácie poľnohospodárskej produkcie získavaním ornej pôdy na úkor zamokrených lúk ako aj ochrany pred povodňami, čo dokumentujú početné antropogénne formy reliéfu, napr. kanály (odvodňovacie, zavlažovacie), hrádze, stavidlá, prečerpávacie stanice. Veľmi cenné pre zachovanie biodiverziy v prevažne poľnohospodárskej krajine sú fragmentárne zachované lesy (lužné lesy a teplomilné panónske dúbravy), mokrade, druhovo bohaté nivné lúky a vodné biotopy.

Názvy informačných panelov resp. zastávok

1. Vodný mlyn Tomášikovo a hlavové vŕby
2. Malý Dunaj
3. Lužné lesy
4. Meandre Malého Dunaja
5. Rastlinstvo
6. Živočíšstvo
7. Vodný mlyn Jahodná
8. Žitný ostrov

V teréne stoja len informačné panely 1 a 8 na začiatku a v závere náučného chodníka. Ostatné zastávky sú označené tabuľkou s poradovým číslom a informácie k nim sú v textovom sprievodcovi, ktorý dostanú účastníci plavby.

SK-0-02044

Vranikany
Jahodná
Malý Dunaj

Jahodná

MAPY.CZ

